

ROMÁNIAI JEGYZETEK

Részletek egy tanulmányút beszámolójából

Alig szükséges indokolni, hogy egy külföldi utazás — ha nem is turista út — mennyi tanulságot kínál a szakirányú érdeklődés területén is. Az 1965. év végén Romániában jártam tanulmányúton. Feladatom szerint a tanítóképző intézetekben alkalmazott vezetési módszereket kellett tanulmányoznom. Mivel azonban Romániában a tanítóképzés középfokú iskolákban folyik, a kijelölt téma módosítása, illetve kiegészítése vált szükségessé. A romániai tanítóképzés problémáinak tanulmányozása mellett ezért tájékozódásom kiterjedt az általános iskolai felsőtagozati nevelőképzés szervezeti és tartalmi kérdéseire és a nagy lendülettel folyó alsótagozati szakos oktatási kísérletekre. Módom nyílt továbbá néhány egyéb oktatásügyi kérdés tanulmányozására is.

Az itt közölt beszámoló részben az egyes intézményekben szerzett tapasztalatok, részben az oktatásügyi minisztériumban kapott információ vázlatos összegezése. Nem kétséges, hogy hasznos lenne ezeknek a személyes jellegű tapasztalatoknak szakirodalmi ellenőrzése és kiegészítése: ezúttal azonban ez mellőzhetőnek látszik.

Tanítóképzés

Munkaköröm természetéből következik, hogy elsősorban az alsótagozati nevelők képzésének szervezeti és tartalmi kérdéseit tanulmányoztam.

Az alsótagozati tanítók képzése Romániában az 1956-os párthatározat alapján két szervezeti formában, de egy intézményen belül történik. A tanítóképzés szervezeti formái:

1. Pedagógiai Iskola (Scoala Pedagogica).

Ez a hét osztályú általános iskolára épített hatévfolyamú középfokú tanítóképző iskola. Mivel kongresszusi határozat az általános iskolát 8 osztályúra fejlesztette, ennek az iskolának képzési idejét 5 évre csökkentették. Az 1965—66. tanévben az első osztály tanulói, akik már a nyolc osztályú általános iskolát végeztek, az öt évfolyamú tanítóképző tanterve alapján kezdték meg tanulmányaikat. A tanulók a második évtől kezdődően tanulnak pedagógiai tárgyakat, gyakorlati kiképzésükre a negyedik évben kerül sor. Csupán kéthetes szakmai gyakorlatot végeznek a gyakorlóiskolában. Hosszabb területi szakmai gyakorlat — mint nálunk — nincsen rendszeresítve. Említésre érdemes, hogy az óvónők képzése is ezekben az iskolákban történik.

Az öt évfolyamú tanítóképzők a küszöbönálló középiskolai reform végrehajtása során „pedagógiai liceum” elnevezést nyernek. Ilyen

iskola jelenleg 23 működik az országban; mintegy 7000 tanulóval.

2. Kétéves Pedagógiai Intézet (Institutul Pedagogic Invatatori de 2 ani).

Ez az intézet nem önálló intézmény, hanemi szervezetileg a fent ismertetett pedagógiai iskolához csatolt, érettségire épülő két évfolyamú tanítóképző intézet. A pedagógiai iskolával egy épületben, egy igazgató vezetése mellett, azonos tantestülettel működik. Tanterve csupán annyiban különbözik a pedagógiai iskola tantervétől, hogy a közismereti tárgyakat kisebb, a pedagógiai tárgyakat pedig nagyobb óraszámban tanítják. Kétéves intézetet nem minden pedagógiai iskolában szerveztek, csak a nagyobb városokban. Pl. a constantai pedagógiai iskolában ilyen kétéves intézet nem működik. Az ország területén 14 kétéves intézetet szerveztek, hozzávetőlegesen 1000 hallgatóval.

Ezek a kétéves tanítóképzők emlékeztetnek a korábban nálunk is folyó tanítóképzés egyik változatára (amikor érettségizett tanulók két, illetve egy évi tanítóképzői tanulmány után szerezhettek tanítói képesítést).

Romániában ezeket az érettségire épített, kétéves tanítóképző intézeteket részben a tanítóhiány csökkentése céljából hozták létre, másrészt azért, hogy a főiskolákra felvételt nem nyert tanulóknak továbbtanulási lehetőséget biztosítsanak.

Érdekes, hogy a minisztériumban is, az egyes intézetekben is egyöntetű a vélemény, hogy ezek a kétéves intézetek nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket: sem szakmai felkészültség, sem hivatásra való nevelés szempontjából nem érik el a pedagógiai iskolák, tehát a hat, ill. öt éves tanítóképzők pedagógiai munkájának határfokát. Mihelyt a tanítóhiányt felszámolják, ezt a képzési formát megszüntetik. Ezzel szemben széles körben a pedagógiai iskolák — tehát a régi tanítóképzők — értékes hagyományait hangsúlyozzák. Tapasztalatom szerint ezek az iskolák nagy népszerűségnek, társadalmi megbecsülésnek örvendenek. Jellemző, hogy pl. a pedagógiai iskolákba tízszeres a túljelentkezés, a kétéves intézetekbe alig kétszeres. Ennek persze egyéb okai is lehetnek. Ottani tapasztalatok szerint, a kétéves intézetekben végzett hallgatók jó része csak városban óhajt állást vállalni.

Pedagógiai iskolát a kétéves intézettel együtt Aradon, Kolozsvárott, Constantában láttam; ez utóbbi mellett kétéves intézet nem működik.

A tanítóképzők mellett jól berendezett kollégiumok állnak a vidéki tanulók rendelkezésére.

Az iskolák vezetése a mi középiskoláinkéhoz hasonló: az igazgatót egy vagy két aligazgató segíti munkájában.

Általános iskolai tanárok képzése

Az általános iskola felső tagozatának nevelőit Romániában is külön intézményben képezik: a hároméves Pedagógiai Intézetben (Institutul Pedagogic de 3 ani).¹ Ez az intézmény tanárképző főiskola. Tanulmányi ideje jelenleg három év, ami az intézet nevében is kifejezésre jut, megkülönböztetésül az előzőkben ismertetett két éves tanítóképző intézettől. A három éves Pedagógiai Intézetek szervezeti felépítése hasonlít a mi tanárképző főiskoláinkéhoz. (A levelező tagozaton négy év a tanulmányi idő.)

Az intézetek (főiskolák) fakultásokra, a fakultások tanszékekre tagozódnak. Az intézet vezetője a rektor, aki mellett két-három prorektor — megosztott hatáskörrel — tevékenykedik. A fakultásokat a dékán vezeti. Gyakori, hogy egy dékán két fakultásnak is gazdája.

Az intézetek, főiskolák vezetésével kapcsolatos tapasztalatokat ezúttal nem részletezem. Megítélésem szerint a romániai főiskolákon, a tanítóképző iskolákban is, átgondoltabb, szervezettebb a vezetés, mint nálunk. Az egyes munkaterületek, feladat- és hatáskörök elhatárolása pontosabb, határozottabb, ezért — úgy látszik — a vezetés zökkenőmentesebb, tehát hatékonyabb. Jóval kisebb a lehetősége a többfelől jövő, gyakran egymást keresztező, gátló — a reszortfelelősök „feje felett átnyúló” — intézkedéseknek.

A három éves főiskolákat nagy figyelemben részesítik. Tekintélyüket, hatáskörüket állandóan növelik. Pl. a tanárok kinevezéséhez, áthelyezéséhez a főiskola vezetőségének hozzájárulása szükséges.

Romániában hosszabb távlatban az általános iskolai nevelőképzés egységesítését tervezik. Közismert ugyanis, hogy széles körű kísérletezés folyik az alsótagozati oktatás szakosítására.² Az a terv, hogy — amennyiben a szakosítási kísérletek eredményre vezetnek — a jelenlegi tanítóképzők feladatát is a négyévre fejlesztendő három éves pedagógiai intézetek fogják ellátni.

Egyetemi városokban a három éves pedagógiai intézeteket szervezetileg az egyetemhez kapcsolják. Működésükre az egyetem szervezeti és működési szabályzata az irányadó; egyelőre azonban ez a kapcsolat inkább formális jellegű: az intézetek élnek tovább sajátos életüket. Az oktatás is saját tantervük alapján folyik. A szervezeti összekapcsolás azonban komoly előnyökkel jár: a főiskolák anyagi

lehetőségei kiszélesedtek. S mivel több egyetemi tanár másodállásban a főiskola tanára, ez a tartalmi munka jelentős színvonal-emelkedését eredményezte.

Említésre méltó, hogy a főiskolák tanárai — ott is, ahol nem egyetemi szervezetben működik az intézet — ugyanolyan illetményben részesülnek, mint az egyetemi tanárok. Egyébként a felsőoktatásban működő tanárok bérezésének alapja a tudományos fokozat. Az alsó- és középfokú iskolák nevelőinek illetménykategóriái a versenyvizsgák eredményei szerint módosulnak.³

A főiskolák szakosítása általában hasonló a miénkhez: egy- és kétszakos tanárképzés folyik. Az idegen nyelvek tanárainak, valamint a zenetanároknak képzését a főiskolákról az egyetemekre, illetve a képzőművészeti főiskolákra helyezték át, mivel ezeken a szakokon mutatkoztak leginkább a rövid képzési idő hiányosságai.

A három éves intézetek igen magas hallgatólétszámmal dolgoznak. A bukaresti főiskolának pl. háromezer nappali és kétezer-öt száz levelező hallgatója volt az 1965—66-os tanévben. A főiskolák kollégiumai éppen ezért meglehetősen zsúfoltak; mégis rend és tisztaság, jó ellátás jellemzi őket.

A tanárképzésben fontos szerepe van a Pedagógiai Kabineteknek. Több intézetben láttam gondosan összeállított állandó pedagógiai kiállítást. A Pedagógiai Kabinetekben a teljes általános iskola tantervi anyaga — az I—VIII-ig — feldolgozva szemlélhető. A Pedagógiai Kabinet központja a módszertan oktatásának és a gyakorlati képzésnek.

Tanulmányutam során a bukaresti, a constantai, jassy-i, temesvári és a kolozsvári három éves Pedagógiai Intézetekben tettem látogatást.

Szakos oktatás az általános iskola alsó tagozatában

Már az előzők során utaltam rá, hogy Romániában nagy ütemben folynak az alsótagozati szakos oktatással kapcsolatos kísérletezések. Az ország területén több kísérleti jellegű általános iskola működik főiskolák, tudományos intézetek irányításával. Ezekben az iskolákban már az I. osztálytól kezdve szakrendszerű oktatás folyik. Az I—II. osztályban voltaképpen előkészítik a szakok szerinti oktatást. Ezekben az osztályokban az ének, rajz, testnevelés mellett az anyanyelvi tárgyakat és a számolás-mérést tanítják szakosítva, de nem szaktanárok, hanem tanítók; képességüknek, érdeklődésüknek megfelelően. Mindebből az is következik, hogy a szakos tanító az I—II. osztályban nagyobb

¹ A közép- és középfokú iskolák tanárainak képzése Romániában is az egyetemen történik.

² L. alább részletebben!

³ A versenyvizsgákra a későbbiekben még visszatérünk.

óraszámban tanít, s elláthatja az osztályvezetői funkciót is. A tulajdonképpeni szakos oktatás a III. osztályban kezdődik: ebben az osztályban már szaktanárok tanítanak.

A Bukaresti Kísérleti Általános Iskola (Școala Generala de 8 ani) I. osztályában egy remek olvasás-írás órán vettem részt. Az órát tanító nő tartotta, aki csak anyanyelvi tárgyakat tanít; a II. osztályban is. Ő az I. osztály vezetője. A gyermekek kitűnően olvasnak, rendkívül értelmesen számolnak be az olvasottakról. A tanulók írása gondos, szép. Az osztályban a padokat fehér vászonterítők borítják. Két naponként váltják ezeket. Szokatlan látvány: fehér vászonterítőkön tintásüvegek, szabadon! Állítólag a legtrikább esetben fordul elő, hogy a terítő elpiszkolódik, vagy tintás lesz. Cél: a gyermek esztétikai érzékének, ízlésének fejlesztése; a bútorok, taneszközök gondos kezelésére való szoktatás. Érdemes felemlíteni, hogy ennek az osztálynak a tanuló létszáma 40!

A kísérleti iskoláknak önálló orvosi rendelője, több szertára, könyvtára van. Az iskolák munkájáról, a szakos oktatás eredményeiről időnként részletes jelentés készül. Ezek elemzése, valamint a gyakori ellenőrző látogatás alapján értékelik a kísérletek folyamatát, eredményét. Amennyiben a kísérletek továbbra is biztató eredménnyel járnak, szélesebb körre — több iskolára — terjesztik ki, és egy későbbi időpontban a szakos oktatást általánossá teszik.

Ebből a megfontolásból iktatták a főiskolák (tanárképzők) tantervébe az általános iskola alsótagozati tantárgyainak módszerét.

Ez a kísérlet legtávolabbi kihatásában esetleg az alsótagozati nevelőképzés megszűntetését, illetve az általános iskolai nevelőképzés egységesítését fogja eredményezni.

A szakosítási kísérleteknek — itt-ott — akadnak ellenzői, a széles közvélemény azonban nagy rokonszenvvel kíséri ezeket; az alsótagozati nevelők is lelkes hívei.

Egyéb tapasztalatok

A viszonylag rövid idő alatt szerzett tapasztalatokból, a rendszeresség igénye nélkül, még a következők érdemelnek említést:

1. A pedagógiai intézetek, iskolák felszerelése korszerű. A szemléltetés elvének érvényesítésére nagy gondot fordítanak. A constantai főiskola élő állat-gyűjteménye akármelyik egyetemnek díszére válnék. Valamennyi intézetben láttam pl. Románia domború térképét.

2. Az általános iskola tankönyvei nem olyan tetszetős külsejűek, mint a mieink. De az írásra, az írás tanítására — nem csupán az általános iskolában — nagy gondot fordítanak. A román tanulók szépen, olvashatóan írnak.

3. A nemzetiségi magyar iskolákban nagy gondot fordítanak a tanulók szép beszédére, tiszta kiejtésére. Itthoni tanulóifjúságunk ajkáról ritkán hallani olyan szép, színes magyar beszédet, mint amilyenben a Kolozsvári Magyar Leányközépiskola 9. osztályában gyönyörködhettem.

4. Számunkra meglepő, hogy Romániában sem a középiskolai, sem az egyetemi felvételeknél nem veszik figyelembe a tanuló előtanulmányait: a felvételt a felvételi vizsga eredménye dönti el. A szakembereknek az a véleménye, hogy felvételi rendszerük reális, jó; csak a megfelelő felkészültségű és képességű tanulók jutnak a felsőbb iskolákba, egyetemekre. Szerintük a tanulók igen különböző színvonalú iskolákból jelentkeznek továbbtanulásra, nem lenne tehát méltányos, hogy az iskolai bizonyítványra építsenek. A felvételi vizsgák tételeit központilag jelölik ki. A túljelentkezés egyes iskolákba, főiskolákra ott is gyakori. De az ellenkezőre is akad példa. A constantai főiskola matematika szakára — az 1965—66-os tanévre, 60 férőhelyre — 55 tanuló jelentkezett. Ezek közül is csak 29-en feleltek meg a felvételi vizsgakövetelményeknek!

Egyébként a nevelőképző intézményekben, mint nálunk is, igen alacsony a férfi tanulók, ill. hallgatók aránya, átlagosan 10%. A szociális összetétel kedvezőnek mondható; a temesvári főiskolán pl. a munkás-paraszt hallgatók a létszám 56%-át teszik ki. A középfokú tanítóképzőben ez az arány még kedvezőbb.

5. A Pedagógiai Intézeteknek (tanárképző főiskoláknak) nincsen önálló gyakorlóiskolájuk. A hallgatók gyakorlati képzése a város általános iskoláiban folyik. Hosszabb szakmai gyakorlat nincsen rendszeresítve. A hallgatók csupán kéthetes összefüggő tanítási gyakorlaton vesznek részt — tanulmányaik folyamán — külső általános iskolákban. Miként fentebb már érintettem: a középfokú tanítóképzőkben ez a kéthetes összefüggő gyakorlat a gyakorlóiskolában történik. Nálunk is vitatott még a tanítóképző intézetek 4 hónapos területi szakmai gyakorlata. Van olyan vélemény, hogy ennek a gyakorlatnak az eredményei nincsenek arányban a ráfordított idővel és költségekkel.

6. A romániai iskolákban, felsőoktatási intézményekben két ifjúsági szervezet működik: a KISZ és a Diákszövetség. A KISZ szervezet feladata kizárólag a politikai nevelőmunka. A Diákszövetség az egész tanulóifjúság szervezete: valamennyi hallgató tagja. Természetesen, a KISZ szervezetnek fontos szerepe van a diákszövetségi munka irányításában is. A KISZ szervezet és a Diákszövetség élén tanárvezető (rendszerint tanársegéd) áll, tehát nem ifjúsági vezető. Az a véleményük — ti. korábban náluk is hallgató volt a KISZ titkára, ill. a Diákszövetség elnöke —, hogy a gyakori személyi változások miatt az ifjúsági

vezetők nem voltak képesek megfelelő ifjúsági közösségek, szervezettek kialakítására. Nyilvánvaló, hogy a jelenlegi tanárvezető mellett is komoly szerep jut az ifjúságnak.

7. Romániában is fontos feladata a felsőoktatásban működőknek a tudományos tevékenység. Ezt bele is tervezik az oktatók kötelező munkaterhelésébe. Az öncélú publikálást azonban nem szorgalmazzák. Az a vélemény, hogy publikálásra csak önálló kutatás eredményeként létrejött, kiérlelt, magas színvonalú tudományos dolgozat alkalmas. Több nagy intézet — évek szorgos munkája alapján — csak most készül első tanulmánykötetének kiadására. (A temesvári főiskolác nemrégiben jelent meg.) A Tudományos Napokra is évekig készülnek.

A tudományos tevékenység munkatervét fel kell terjeszteni az oktatásügyi minisztériumba. Ennek a munkatervnek a végrehajtását rendszeresen ellenőrzik. Egy-egy tanszék tagjai — tudományos munkatervükben meghatározott időpontokban — beszámolnak tudományos tevékenységük állásáról. Egyes részleteket ismertetnek a készülő dolgozatokból. A színvonalasabb tanulmányok nyilvános előadásra, vagy szaklapokban való publikálásra kerülnek.

8. Érdemes egy pillantást vetni a romániai pedagógus továbbképzés kialakult rendjére is. Ez az ún. versenyvizsgák rendszerében tükröződik, az alábbi fokozatok szerint:

a) Véglegesítési vizsga. Ez a vizsga valamennyi alsó- és középfokú iskolában tanító nevelő számára kötelező; 3 évi szolgálat után kell letenni. A sikeres vizsga a véglegesítés feltétele, illetménytöbblettel jár; a sikertelen vizsga elbocsátást eredményez.

b) Második fokozat. Nem kötelező vizsga. A nevelő erre a fokozatra 10 évi pedagógiai szolgálat után pályázhat. Ennek a fokozatnak az elnyerése tudományos dolgozat (disszertáció) készítéséhez, megvédéséhez, ill. szóbeli sikeres vizsga letételéhez van kötve. Emellett értékeli a gyakorló pedagógiai munkásságot is. Ennek a fokozatnak a megszerzése is magasabb illetményekre jogosít.

c) Első fokozat. Erre a minősítésre azok pályázhatnak, akik a második fokozattal már rendelkeznek. Erre a fokozatra a sikeres második vizsga után egy év múlva lehet pályázni. Ez a fokozat már nem vizsgához kötött. Egy bizottság bírálja el a pályázó tudományos és pedagógiai tevékenységét. A bizottság határozatát a minisztérium hagyja jóvá. Ezzel a fokozattal csak a legkiválóbb pedagógusok rendelkeznek. A pedagógusok bérrendszeréből következik, hogy ez a fokozat nem csupán erkölcsi, de anyagi előnyt is biztosít.

Romániában az a vélemény, hogy ezek a versenyvizsgák igen ösztönzőek a pedagógus társadalomra, a továbbképzésnek legcélszerűbb, leghatásosabb formái.

S ha végül össze kellene foglalnom a számomra legjelentősebb útitapasztalatot, a következőkre utalnék.

Románia általános iskolai nevelőképzése, látszatra, alacsonyabb szintű a mi képzésünkénél. A román szakemberek azonban kiemelik, igen nagyra értékelik a hat, ill. 5 osztályú tanítóképző iskolájuk (Școala Pedagogică) képzőerejét — főként a nevelői hivatástudat kialakításában — de a szakmai felkészítés vonatkozásában is.

Feltétlenül elgondolkoztató, és reálisnak látszik az a törekvés, hogy a három éves Pedagógiai Intézeteket (tanárképző főiskolákat) az egész általános iskolai nevelőképzés bázisává kívánják kifejleszteni. Ennek a tervnek a realitását mutatja az a széles körű kutatómunka, amely az ismertett alsótagozati szakos oktatás elméleti és gyakorlati kérdéseinek kimunkálására irányul. Ha pedig ezt a koncepciót az élet, a gyakorlat igazolja — az eddigi tapasztalatok biztatóak —, akkor Romániában az egységes általános iskolai nevelőképzés sokat vitatott, nehéz problémája megoldottnak tekinthető.

CSOKNYAY JÓZSEF

ANALITIKUS NEVELÉSELMÉLET: ÚJ IRÁNYZAT AZ ANGOL—AMERIKAI PEDAGÓGIÁBAN

1. Az utóbbi időben mind sürgetőbb igény nyel lép föl a neveléstudomány új külföldi eredményei ismertetésének és a korabbinál differenciáltabb bírálatának igénye¹. Dolgozatom e meginduló kritikai munkához kíván hozzájárulni.

Elemzés tárgyául főként az Egyesült Államok pedagógiai törekvéseit választottam,

¹ SZARKA JÓZSEF: „A hazai neveléstudomány időszzerű kérdései” (KISS ÁRPÁD stb. (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből* 1962 Bp: Akadémiai 1963:

illetve — amennyiben a kultúr- és pedagógia-törtéreti hagyományok miatt szétválaszthatatlank — Angliáét is. Pedagógiai irányzatokat országok szerint osztályozni ugyan látszólag téves dolog, hiszen egy-egy iskola hatósugara túllépheti az országhatárokat. Az angolszás országokra — különösen az USA-ra — koncentrálni mégis több okból érdemes. Egyrészt

41—61) — Малькова, З. А.: „Некоторые теории нравственного воспитания в американской педагогике” *Советская Педагогика* 1966/10 120—30.